

2. dokumentum

Macedónia. Az osztrák–orosz reformok

(‘Macedonia. Austro-Russian Reforms’ MS 951 c.24/5. Misc. I.)

A The Times szerkesztőjének

Uram, mi, mint akik személyesen ismerik a macedóniai problémát, és az ebben az országban működő Balkán Bizottság képviselői is vagyunk, a reformok kapcsán folyamatosan hatékonyabb politikát sürgettünk. Ebből kifolyólag az csak helyénvaló lehet, ha nyilvánosan elismerjük Lord Lansdowne⁶ diplomáciáját, amely oly nagy szolgálatot tett. Kétség sem férhet hozzá, hogy az új osztrák–orosz reformtervezetben megtestesülnek azok a javaslatok, amiket a jegyzékében tett.

Az osztrák–orosz tervezet, ha végrehajjták, csupán átmenetileg hoz megnyugvást

Formálisan az új javaslatokat a haladást szolgáló igazi lépéseknek kell tekintenünk. Előttünk áll egy gépezet, kétségtelenül tele számos hibával és néhány mulasztással, de amely így is, ha őszinte céllal és liberálisan működtetnék, határozott enyhülést eredményezhetne.

Nyilvánvalóan helyénvaló elfogadni az osztrák–orosz reformtervezet átmeneti intézkedésnek a már majdnem kétségbeejtő helyzetben.

Közelebbi vizsgálatot igényel

Azonban rá kell mutatnunk, hogy a javaslatokat jelenlegi formájukban alaposan szemügyre kell venni, minthogy mostani állapotukban csupán komoly fenntartásokkal lehet őket elfogadni. Bizonyos döntő fontosságú pontokon pedig azonnali kiegészítésekre szorulnak.

Az európai kormányzó vagy a tartós kontrollról szóló elengedhetetlen rendelkezések hiánya

Az első cikkely⁷ önmagában nem sok jót ígér a tervezet szellemiségéről, amelyben megalkották azt. Ugyan tartalmazza a hangsúlyos

---

⁶ Henry Petty-Fitzmaurice (1845–1927) brit konzervatív politikus, 1900–1905 között brit külügyminiszter.

⁷ A műrzstegi program pontjainak szövegét franciául közli: *British Documents...* 1928. 65–66.

'ellenőrzés' szót, azonban lejárata egy kétéves időszak letelte után fontolgatja. Így az első pillanattól kezdve [a tervezet] kardot lebegtet a török főfelügyelő és alárendeltjei fölött: Abdulhamid kardját. Mellyik Arábiába száműzött képes elegendően vezekelni az európai „szakértőkkel” való hűségesség együttműködése miatt? Egyetlen tervezet sem lehet végsősoron sikeres, amely nem tartalmazza az európai kormányzó végső kinevezését, aki csakis a Hatalmak által mozdítható el. És maga a Főfelügyelő? A képzeletünkre hagyatkozhatunk, hogy a szultán engedelmes eszköze, Hilmi pasa,⁸ aki hozzájárult a megszállásokhoz és rendszeresítette a tisztítást, megtartja-e pozícióját.

A javasolt kizárólagos osztrák–orosz ellenőrzés gyanús és elégtelen
A civil „ellenőrzés” önmagában is kizárólag osztrák és orosz [jogkör]. Más szóval, az európai koncert legönzőbb és reakciósabb tagjaira lett rábízva, akik a lakosság túlnyomó része számára a leginkább ellen-szenvesek. Sokan a leginkább tiszteletreméltó muszlimok közül nemcsak Macedóniában, de még Albániában is brit védnökségért folyamodtak. De az az elem, amelyet leginkább megbékíteni kellene, Ausztria–Magyarország és Oroszország képviselőit halálos ellenséges-séggel szemléli. Sőt mi több, az „ellenőrzésre” vonatkozó garanciák önmagukban szerfelett elégtelennek látszanak. Nem látszik, hogy a két Hatalom által kijelölt polgári megbízott rendelkezne-e bármilyen önálló hatáskörrel. A tartományi kormányzatot a Yildiz palotával⁹ összekötő [távíró]vonalak sértetlenek maradtak, és a cselszövés teljes gépezete továbbra is a szultán rendelkezésére áll.

Egy német tábornok szervezi újjá a csendőrséget?

A második cikkelyt majdnem mindenki úgy értelmezte, hogy azt jósolja, egy német tábornokot fognak török szolgálatba állítani a csendőrség újjászervezése érdekében. Figyelembe véve a hivatalos

---

⁸ Hüszein Hilmi pasa (1855–1922) oszmán államférfi, a macedóniai megbízatása előtt Adana és Jemen kormányzója, 1902–1908 között a megreformálandó macedóniai területek főkormányzója. Később két alkalommal is nagyvezír (1909. február 14. – 1909. április 13.; 1909. május 5. – 1910. január 12.)

⁹ A Yildiz (törökül csillag) palotát II. Abdulhamid szultán (1876–1909) 1880 táján kezdte építtetni és a munkálatok uralkodása végéig kitarottak. Az oszmán kormány is itt ülésezett, miután a Dolmabahçe palotából a szultán áttette székhelyét.

Németország újra és újra megnyilvánuló szemhunyasát a hamidi módszerek felett, egy ilyen kinevezés nem lehet más, csakis a nyugati közvélemény elleni támadás.

Kréta példája olasz szervezőt kíván

Akiknek lehetőségük akadt megtekinteni Krétán az olasz tisztek csendőrséget újjászervező kitűnő munkáját, azok talán joggal reménykednek, hogy ennek a kiemelt fontosságú feladatnak az ellátását egy abból az országból származó magas rangú katonatisztre bízzák. Nyílt titok, hogy Olaszország, mely nagyban érdekelt a szemközti adriai partokon, nem tekinti és nem tekintheti az osztrák–orosz kondomíniumot megelégedéssel. Ezzel a kinevezéssel, amelyet a cikkely szövegezése nem zár ki, némi kompenzációt lehetne szerezni a civil ellenőrzés kizárólagos osztrák–orosz jellegéért, már ami Olaszországot illeti.

Tisztázatlan javaslat a határok manipulálására

A harmadik cikkely, amely kifejezi a területi körzetek elkövetkezendő megváltoztatását, célját tekintve homályban marad. Ugyanakkor komoly bizalmatlanságot keltett a bolgárok körében, akik azt gyanítják, hogy a császári hatalmak [a Monarchia és Oroszország] terve a területi határok átalakítására a saját nemzetiségük kárára fog megtörténni.

Az igazságszolgáltatási reform komédia a mohamedán kormányzat alatt

A negyedik cikkely által fontolgatott igazságszolgáltatási intézmények újjászervezése mindaddig kényszerűen eredménytelen marad, amíg egy olyan kormány ellenőrzése alatt áll, melynek a Mohamedán Szent Törvény szükségyszerűen feljebbvalónak számít.

A vegyes bizottságok nevetségesek, amíg a bolgár vezetők törvényen kívülinek számítanak

Ahogy a [The] Times szófia tudósítója¹⁰ jól rámutatott, az ötödik cikkely által kieszelt keresztényekből és törökökből álló új vegyes bizottságok „a zavargások alatt elkövetett politikai és más bűntettek kivizsgálására” csakis az igazságszolgáltatás megcsúfolásába torokollhatnak mindaddig, amíg a bolgárok között létező művelt kisebb-

---

¹⁰ James David Bourchier (1850–1920).

ség vagy a felkelő táborok által elérhetetlen ázsiai tömlöcökben rothad, vagy száműzték a Szabad Fejedelemségbe.

Eredménytelen rendelkezések a repatriálásra és segélyre

A hatodik cikkely a Macedóniával kapcsolatos kérdések legsürgesebbikét érinti. Csupán a monasztiri vilajetben 110 falut pusztítottak el módszeresen, és a Hilmi pasa irattárából eltulajdonított lista még [ekkoriban] befejezetlen volt. A tél beköszöntével a menekültek, többnyire a mindenüktől megfosztott nők, gyermekek és öregek, már napi szinten vesznek oda az éhség és az időjárásnak való kitettség okán a hegy oldalában. A segélyt, amely csakugyan elégtelen a nagy szükség miatt, a Macedóniai Segélyalapon keresztül küldték ki számukra. De a hatodik cikkely, amely a visszatelepülésről és a szökevények támogatásáról szól, egyetlen szót sem tartalmaz azok védelméről, akik arra törekednek, hogy megmentsek a szökevények maradvékát az éhenhalástól. A török kormányt fel kell keresni és pénzt kell „kérvényezni” tőle [erre a célra]. Akármikor (mondjuk éppen a görög kalendán¹¹) a pénz [kiosztása] esedékké válik, „keresztény előkelőkből álló bizottságot kell felállítani” (akik most börtönben vannak) annak kiosztása céljából. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ha ezt a terhes folyamatot a Bizottságok munkálkodására hagyják, akkor roppant könnyen végre fogják hajtani. Bőven azelőtt, hogy ezeket az előzetes intézkedéseket végrehajtják, nem fog maradni menekült, akiket megsegíthetnének. Joggal kérdezhetjük: jó szándékkal fogadtak el ilyen rendelkezéseket? Itt annak az őszinte óhajnak lehetünk tanúi, hogy a hamidi megsemmisítés politikáját éhezéssel és az időjárás elemeivel szárnyalják túl?

Hasznos cikkelyek: de milyen garancia van a végrehajtásukra?

A hátralevő rendelkezések (az egy évnyi adómentesség a visszatérő falusiaknak, a korábban be nem tartott reformok alkalmazása, az Ilave¹² és bási-bozuk¹³ csapatok feloszlata) önmagukban kitűnők. De vajon elegendő garancia van-e a végrehajtásukra?

---

¹¹ Minden hónap első napja/az új hó kihirdetésének napja.

¹² Oszmán segédcsapatok.

¹³ Az oszmán hadsereghez csatlakozó irreguláris katona. Átalában albánok vagy cserkeszek közül toborozták őket. Szó szerinti jelentése „elromlott

Súlyos hiányosságok: a monasztiri vilajet, általános amnesztia

A reformtervezetből két súlyos hiányosságot jegyezhetünk fel. Nem világos, hogy a rendelkezéseket ki szándékozi-e terjeszteni a drinápolyi vilajetre, ahol a vérfürdő, becstelenség és a pusztítás legalább olyan barbár méreteket öltött, mint a monasztiri vilajetben. Továbbá nem tesz említést a felkelő bandáknak adandó amnesztiáról. Bármilyen további követelést valóban csak akkor lehet megfogalmazni, ha a körülmények megengedik, hogy amnesztiát adjanak azoknak, akiknek a bűntetteik nem merítik ki a halálbüntetés tényét. De vajon török szempontból mely cselekedetek nem tartoznak „a halálbüntetés” alá? Kétség nem férhet hozzá, hogy a fentebb előirányzott „vegyes Bizottságok” hogyan fognak állást foglalni ebben a kérdésben.¹⁴

Az általános amnesztia elengedhetetlen a pacifikáláshoz

Az általános amnesztia kihirdetésére vonatkozó garancia elmulasztása leküzdhetetlen akadályt jelent a [társég] pacifikálása előtt. A javasolt rendezés sikerének előfeltétele, hogy a felkelő elemek elfogadják azt.

A felkelés még mindig tart

Egy pillanatig sem gondolhatjuk, hogy a bolgár felkelést Macedóniában elfojtották. A falvak felégetése, a fegyvertelen parasztok, nők és gyermekek leöldöklése a török csapatok és irregulárisok által nem érintette a mozgalom magját. Jó okunk van azt állítani, hogy mintegy 20.000 felfegyverzett földműves még mindig tartja magát a hegyekben. A felkelés elszunnyadhat a télen, de amennyiben nem mutatnak be kielégítő európai garanciát (beleértve az általános amnesztia kihirdetését is) a mozgalom vezetőinek, a felkelés újra ki fog törni a tavasz beköszöntével. Jelenleg úgy tűnik, az egyetlen, ami ezeket a kétségbeesett embereket a fegyvereik letételére sarkallta, csupán az az eshetőség volt, hogy felakasztva találják magukat a törökökből és görögökből álló vegyes bizottságok bitóin.

---

fejű”, „örült”, ami inkább arra utal, hogy nem a reguláris hadsereg kötelékében harcoltak.

¹⁴ Itt arra utalnak a szöveg szerzői, hogy a javasolt keresztény–muszlim vegyesbizottságokat többnyire török, a keresztények részéről pedig görög küldöttekkel állították fel, ami így értelemszerűen ellenségesen döntött a bolgárokat érintő kérdésekben.

Veszélyes az általános békére

Ahogy már az olasz küldöttek bejelentették a nagyszabású párizsi gyűlésen, a garibaldisták körében mozgalom indult, amely önkéntes légiót akar küldeni a macedóniai felkelők megsegítésére. A „vörösingések” komolyan gondolják. Nem becsülhetjük alá azokat az általános békét fenyegető veszélyeket, amelyek a jelenlegi fegyveres mozgalom elhúzódásából keletkezhetnek. A jelenlegi bolgár kormány komoly törekvéseket tesz, hogy visszatartsa a fejedelemséget a határain túl élő bolgárokért folyó háborútól. De mi történik, ha a jelenleg hivatalban lévő kormányt leváltják, ami bármelyik pillanatban megtörténhet?

A jelenlegi reformtervezetet átmenetinek kell elfogadnunk

A mostani tervezet bödőletes mulasztásait azonnal ki kell igazítani. Ahogy fentebb rámutattunk, a tervezetnek önmagában számos gyengesége van, és a kinyilvánított ideiglenes jellege ebből kifolyólag végül is nem bizonyul hátránynak. Sok fog múlni szükségszerűen az értelmezésén. Mindazonáltal be kell vallanunk, hogy formálisan legalábbis a korábbi javaslatokat meghaladó lépésnek tekinthető.

Mint ilyet, el kell fogadnunk. Tartsa csak meg Oroszország és Ausztria–Magyarország a szavát! Mi pedig használjuk a befolyásunkat arra, hogy az eddig papíron maradt tervezetet megvalósítsák! Csatlakozzunk kitartóan a nyomásgyakorláshoz, amelyre elkerülhetetlenül szükség lesz a Yildiz palotával szemben! De ugyanakkor a nyugati hatalmaknak muszáj maguknak követelniük az erőteljes hangot, hogy a mostani eszközt liberális értelemben interpretálják. A forma készen áll, nekünk kell lélekkel megtöltenünk azt.

A hosszú távú rendezés érdekében túl kell látnunk a jelenlegin

A jelen tervezet kinyilvánítottan átmeneti megoldás, amely kétéves időtartama alatt az osztrák–oroszl és részben európai ellenőrzés révén biztosítja a legsürgetőbb reformok bevezetését Macedóniában. Mindazonáltal szükségszerű túllátnunk ezen a tartósabb alapokon nyugvó új rezsim kialakítása érdekében.

A macedóniaiak maradandó jogai a berlini szerződés 23. cikkelye értelmében

Ennek érdekében soha nem szabad elfelednünk, hogy van egy eddig csakugyan mellőzött, de hatályon kívül nem helyezett eszközünk,

amely kollektív alapokon nyugszik és önmagában sokkal komolyabb, mint az osztrák–orosz jegyzék: a berlini szerződés 23. cikke. Ezen cikkely értelmében Macedónia és a többi európai török tartomány részére olyan kormányzatot kell biztosítani, amely hasonlatos a Krétának juttatott „szerves státutumokhoz”. Más szóval a macedóniakat megilleti a szerződés által adott jog alapján: választott gyűlés, amelynek törvényhozói hatalma van; főkormányzó (lehet keresztény is), akinek a megbízatása magatartásától függően legalább öt esztendőre szól; megreformált bíróságok; nagyfokú pénzügyi autonómia. Amennyiben a most javasolt reformokat egy ilyen tervezetbe oltották, nyilvánvaló, hogy a macedóniai problémát legjobb eséllyel a Hatalmak kollektív garanciája mellett lehet megoldani.

Az a feladatunk, hogy a tervezet megvalósuljon

Minden eszközt megragadva a mulasztások pótlására, világos, hogy az osztrák–orosz reformjavaslatot a majdan követelendő reform első részleteként kell fogadnunk. A jelenlegi feladat, hogy a mostani rész megvalósuljon, akár – ha szükséges – a nyugati hatalmak fegyveres együttműködése révén. A még mindig jelentős katonai hatalom [az Oszmán Birodalom] mindent be fog vetni, hogy intrika vagy tényleges fenyegetés által akadályozza és késleltesse a bevezetését még ily csekély enyhülésnek is. A reformtervezet szerzőinek még meg kell győzniük a nyugati közvéleményt, hogy nem csupán félőszinték a szándékaik. A helyzet sosem volt kritikussabb. A főleg a brit diplomácia által nyert [helyzeti előnyt] meg kell tartani.

Demonstrációk Franciaországban és Olaszországban az együttműködés érdekében

Nyilvánvaló, hogy kitartó fellépésünkben valószínűleg nem számíthatunk egyelőre hatékony támogatásra Franciaország és Olaszország részéről. A párizsi Sarah Bernhardt Színházban nemrégiben megtartott gyűlés, amelyet azonnal egy nagy és hasonlóan reprezentatív demonstráció követett Lyonban (azok, akik részt vettek rajta bizonyára tudják), valóban új kezdetet jelentett a francia politikában, amely angol mintákat követ. A fő célja az új kampánynak, amit hamarosan végigvisznek Franciaország északi és más részein, és amelynek máris hallani a visszhangjait az Alpokon túl, hogy országunk és Olaszország együttműködésével a Közel-Keletet megszabadítsa a szultán közvetlen uralmától. Hozzá kell tennünk, hogy a mos-

tani mozgalom irányítói azok a közéleti személyiségek, akik a M. Delcassé¹⁵ által képviselt külpolitikát folytató kormány mögött állnak. Valamint [kijelentik], hogy Oroszország reakciós fenntartásainak semmilyen engedményeket nem adhatnak, amelyek útjába állhatnának ennek a gyakorlatban való megvalósulásának.

Soha nem volt ekkora szükség gyűlésekre a kormány további lépéseinek támogatására

Különösen fontos, hogy a Franciaországban és Olaszországban emelkedő közérzet tovább dagadjon a brit közvéleményben [tapasztaltak] mértékében. Az előttünk álló célt már egyedülálló egyöntetűséggel támogatták mindkét párthoz tartozó személyek a több mint kétszáz országszerte tartott gyűlésen. Soha nem volt akkora szükség arra, hogy továbbra is tartsunk ilyen gyűléseket, és a brit kormányt továbbra is támogatásunkról biztosítsuk: nem csupán az előzetes javaslatokért, amelyek nagymértékben a [kormány] kezdeményezéséből születtek, de a végleges rendezés felé is, amiről jó okkal hisszük, hogy végső célját is jelenti, és amihez nemzetünk becsületszavát adta.

Nagyon őszinte hívei, Arthur J. Evans, Noel Buxton

3. dokumentum

A megsemmisítés politikája Macedóniában. Arthur J. Evansnek a *The Times* 1903. október 1-jei számában megjelent levele különlenyomatként való újraközlése
(Extermination in Macedonia. A Letter by Mr. Arthur J. Evans, reprinted from The Times of October 1st, 1903. MS 951 c.24/5.

Balkan Committee – Miscellaneous. I.)

A megsemmisítés politikája Macedóniában. A Times szerkesztőjének Uram, mint olyannak, akinek kivételes lehetőségei adódtak arra, hogy belülről tanulmányozza a macedóniai problémát, talán megengedi, hogy rámutassak a jelenlegi helyzet néhány alapvető körülmé-

---

¹⁵ Théophile Delcassé (1852–1923) francia radikális politikus, két alkalommal külügyminiszter (1898–1905, 1914–1915).